

OLE LISBERG JENSEN

DANSKA UNDERSÖKNINGAR AV VRAK I ÖRESUND

Det starkt trafikerade Öresund har genom åren varit skådeplats för åtskilliga förlis och en del historiska vrak har under åren väckt intresse för dykare och museifolk. Särskild de många sjöslag i det trånga och strategiskt viktiga Sundet har avfödd sänkningar av krigsfartyg, och det är främst örlogsfartyg som har blivit undersökta.

I Danmark finns ett utbygd och bra fungerande samarbete mellan sportdykare och museer, och vissa klubbar har varit sysselsatta med langvariga och komplicerade uppgifter. Således har dykarklubben Helgoland från Köpenhamn under 1970-talet gjort uppmätningar av vraket av fregatten Cronborg, som sänktes efter slaget på Köpenhamns redd 1801. Fregatten som var på 22 kanoner var utlagd i försvarslinjen som skulle skydda Köpenhamn och hindra engelsmännen under ledning av amiral Nelson att tränga in i Köpenhamns hamn. Fregatten var utlagd i en linje av såkallade blockskepp, dvs avtacklade skepp som var utrustade med kanoner och manskap och förankrade enligt ett visst försvarssystem på östsidan om Refshalegrunden som skyddade Köpenhamn. Linjen bildade en båge norröver och inbefattade fortet Trekroner och en linje åt norrvest över Kongelöbet, inseglingen till Köpenhamn. I norra delen av försvarskedjan låg linjeskeppet Infödsretten på 64 kanoner byggd av den kände danska skeppsbyggaren Henrik Gerner 1786.

Dessa två skepp hörde til de danska fartygen, som efter 3 - 4 timmars hård artilleristrid strök flaggan och övergavs till engelsmännen. I darna efter sjöslaget gick engelsmännen igenom alla erövrade fartyg för att se om något var användbart och kunde repareras. Dessa två, fregatten Cronborg och linjeskeppet Infödsretten var så svårt skadade att de sjönk, Cronborg på kanten av Saltholmsgrundet och Infödsretten lidt norr om Middelgrunden.

Under 1980-talets första år har de entusiastiska dykare från klubben Helgoland gjort uppmätningar på Infödsretten med hjälp av trekantsmålingar och har kartlagd en stor del av vraket vars delar är spridda över ett större område. Eftersom fartyget redan vid förlistillfället var mycket sönderskjutit och allt brukbart redan borttagit var väl förhoppningarna till några större fyndsensationer inte det som sporrade dykarna till ett långvarigt, noggrant och gott genomfört uppmättningsarbete, under vägledning av Michael Teisen, som då arbetade för Orlogsmuseet i Köpenhamn. På den tidigare omtalade fregatten Cronborg företogs en fotodokumentering och uppmätning efter att ett system av järnramar hade gränsad in vraket och bildad underlag för orienteringen. Den begränsade siktbarheten gjorde metoden svår användbar och endast delar av vraket blev dokumenterade. Trekantsmätningar verkar vara lättast hanterliga i våra osiktbara vatten!

Under 1985 har det gemensamt av Handels- och Sjöfartsmuseet i Kronborg och Orlogsmuseet i Köpenhamn projekterats en undersökning av den lilla fregatten Snarensvend vars vrak ligger ca 300 m ut från Snekkersten omedelbart söder om Helsingör. Fregatten var i 1958 på hemväg från den norska gränsfästningen Bohus med materiel från fästningen Tyghuset i Köpenhamn. Den lade in till Helsingör på ett taktiskt sett oklokt tidspunkt. Helsingör stad hölls av svenska trupper, men Kronborg fästning var fortfarande på danska händer. Fregatten lade sig under Kronborg, men blev en natt bordad av några engelsmän för svensk räkning och seglades söderöver. Manövrerna upptäcktes från Kronborg fästning som besköt fregatten, som träffades med grundskott och började sjunka. Man försökte att gå in mot kusten, men fartyget sjönk och ligger som nämnd nu utanför Snekkersten. Under 1950-talet har man varit nere på vraket med tungdykare och tagit upp en del fynd som finns fördelade på flera danska museer. Så sent som på hösten 1984 hittades en stor bronsmörsare, som museifolket beslöt bärga. Själva uppmättningsarbetet påbörjades hösten 1985 med hjälp från Sölleröd Sportdykarklubb. Målsättningen med arbetet är att utföra en uppmätning av befintliga vrakrester. Skrovet lär

med sannolikhet vara starkt nerbrutit, och först när det tidskrävande arbete med uppmätningen är utförd, kan man ta ställning till vad som sedan skall ske. Konserveringsresurserna i land skall vara med i planeringen på ett tidigt stadium och själva konserveringen är flaskhalsen i marinarkeologien, eftersom den kräver tid, planering och pengar.

Inte långt från Snarensvend ligger vraket efter det holländska amiralskeppet Brederode, som blev sänkt i slaget i Öresund den 29. oktober 1658. Även detta fartyget var starkt skadad innan det sjönk och har också sedan varit hemsökt av tungdykare utan historisk finkänsla. Redan den legendariska svenska dykarpionjären Albert von Treileben fiskade kanoner där år 1660!

Öresund är ett trångt farvatten med många förlis upp igenom tiderna, och det är troligt att vi framöver med förbättrad dykteknik påträffar marina fornlämningar med spännande innehåll.

Litteratur.

Ole Feldbæk: Slaget på Reden. Köbenhavn 1985.

Michael Teisen: Orlogsskibet Infödsrettens historie. Marinehistorisk Tidsskrift 1979/4.

Birger Thomsen: Historiske vrag i danske farvande. Köbenhavn 1982.